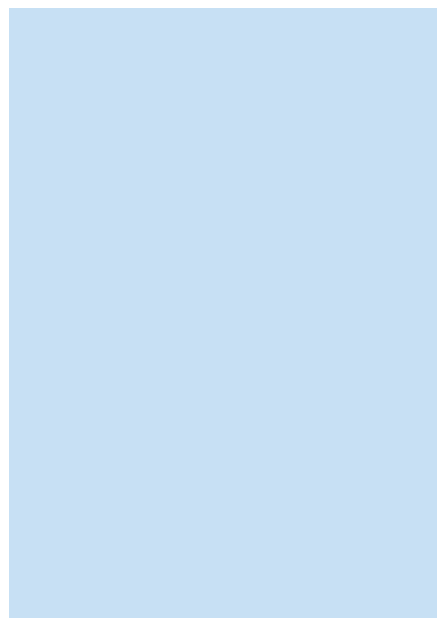
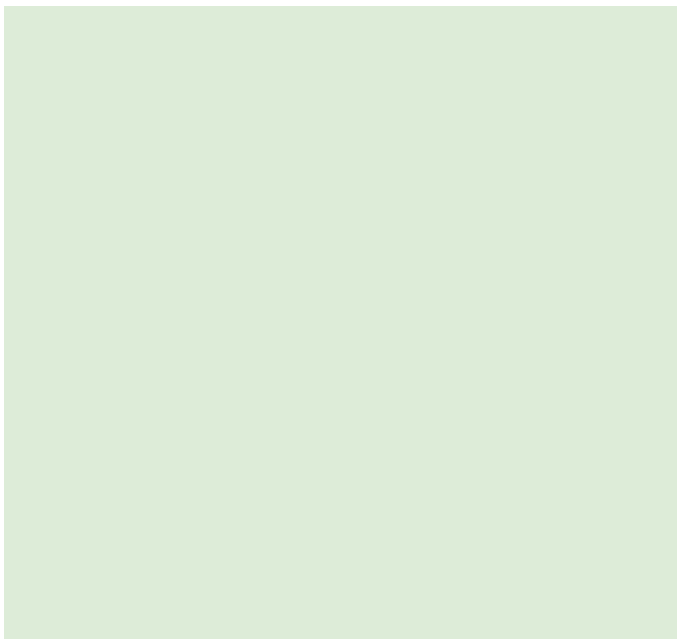

UTVECKLING AV REKREATIONSVÄRDEN I STOCKHOLMS NATURRESERVAT

PILOTSTUDIE 2012: HANSTA, GRIMSTA, SÄTRASKOGEN, FLATEN, ÅRSTASKOGEN OCH
ÄLVSJÖSKOGEN

Beställning: Miljöförvaltningen, Stockholms stad genom Anna Edström
Framställt av: Ekologigruppen AB
www.ekologigruppen.se
Telefon: 08- 525 201 00

Slutversion: 2013-01-28

Uppdragsansvarig: Magdalena Möne

Medverkande: Amelie Lindhagen, Åsa Eriksson

Foton: Om inget annat anges: Johan Pontén, Miljöförvaltningen

Illustrationer och kartor: Ekologigruppen AB

Internt projektnummer 6337

Bilder på framsidan från Sättra (utsikt) och Flatén (vitsippor) Foto: Ekologigruppen AB

INNEHÅLL

Sammanfattning	4
Inledning	5
Bakgrund och syfte	5
Avgränsning	5
Metod	6
Trender i rekreation	7
Rekreation och politisk ambition	7
Våra rekreativsmönster	7
Skillnader i reaktionsmönster	8
Framgångsfaktorer	9
Erfarenhet från andra reservat	9
Uppskattade kvaliteter	10
Tillgänglighet och utformning	10
Framgångsrik naturvägledning	11
Resultat	14
Profilering och målgrupper	14
Naturvägledning	14
Tillgänglighet	14
Behov	14
Hansta	16
Grimsta	19
Sätraskogen	22
Flaten	25
Årtaskogen	28
Älvsjöskogen	30
Sammanfattande analys	33
Likheter och olikheter	33
Resursbehov	33
Referenser	35

SAMMANFATTNING

Denna utredning är en del i Stockholms strategi att lyfta fram och marknadsföra sina gröna kvaliteter.

Syftet med detta pilotprojekt är att analysera fyra av stadens natur- och kulturreservat och två stycken områden som utreds för att bli naturreservat utifrån deras befintliga rekreativa kvaliteter, ringa in vilka värden som är mest karaktäristiska och möjliga att utveckla och, utifrån resultatet, föreslå konkreta utvecklingsåtgärder och därmed öka tillgängligheten och attraktiviteten.

Hansta-, Grimsta-, Sätterskogens- och Flatens naturreservat har ingått i studien tillsammans med Årstadaskogen och Älvsjöskogens utredningsområden.

Projektet är en beställning till Ekologigruppen av Miljöförvaltningen, Stockholms stad och har gjorts som ett pilotprojekt.

Analysen utgår ifrån befintliga underlag om rekreationsvärden som finns i staden och information från en referensgrupp (se referenskapitlet). Sammanställning och jämförelse av områdena har gjorts i tabellformat (se bilaga 1).

Litteraturstudier har också gjorts kring trender och framgångsfaktorer inom såväl rekreationsvanor som naturvägledning som kan användas som inspiration i utvecklingen av områdena.

Litteraturstudierna visar att Stockholmarna har ett utbrett intresse för vistelse utomhus i parker och naturområden. Den klart viktigaste aktiviteten tycks vara att promenera och att vandra följt av att koppla av och att uppleva landskapet. Man söker sig främst till ostörda, variationsrika, naturpräglade och välskötta miljöer för välbefinnande och återhämtning.

Det finns skillnader i våra rekreationsmönster både utifrån kön, ålder och etnicitet men också social klass. Intresset att vistas i naturen ökar med åldern och kvinnor vistas mer i naturen än män.

Ett naturområdes attraktivitet kan styras utifrån områdets utformning. Man bör dock vara medveten om att olika typer kan appellera på olika målgrupper. Några faktorer som påverkar naturområdes attraktivitet är att de är välkända, lättillgängliga, har bra vägvisning och marknadsförs aktivt. Ett stort utbud av service, t ex med bemanning, och bra underhållna friluftsanläggningar inklusive spår och leder är viktigt liksom att de erbjuder lugn och ro. Ideella krafter är också av stor vikt för attraktiviteten.

Förslag på profilering har tagits fram utifrån underlaget och utgår framför allt från förutsättningarna i respektive reservat.

För varje område ges förslag på profilering och målgrupper. Idéer har tagits fram för naturvägledning, tillgänglighet och behov kopplat till profilering och andra höga värden inom området.

För att ytterligare kunna utveckla våra naturreservat som attraktiva besöksmål för fler Stockholmare finns behov av resurser för långsiktigt underhåll, drift och utveckling, verktyg för uppföljning av rekreation samt förbättrad samordning inom stadens organisation.

INLEDNING

Bakgrund och syfte

Denna utredning är en del i Stockholms strategi att lyfta fram och marknadsföra sina gröna kvaliteter – så att de kommer fler till godo. Naturreservaten har en given roll i detta.

I Stockholms stad finns sju kommunala naturreservat och ett kulturresevat. Just nu pågår processen att bilda naturreservat i ytterligare tre områden. Alla befintliga och blivande resevat hyser höga naturvärden, men de är också minst lika viktiga för människors rekreation, friluftsliv och folkhälsan i stort.

Vikten av att bevara och utveckla de gröna rekreativsvärdena i våra skyddade områden är tydlig i stadens olika styrdokument som till exempel Miljöprogrammet och Den gröna promenadstaden (tematiskt tillägg till översiktsplanen, samrådsversion juni 2012). När Stockholm växer och förtätas är det därför av avgörande betydelse att de rekreativa kvaliteter som finns i våra natur- och kulturresevat kan tydliggöras, bevaras och utvecklas, för såväl närboende som andra besökare.

Syftet med detta pilotprojekt är att analysera fyra av stadens natur- och kulturresevat och två områden som utreds för att bli naturreservat utifrån deras befintliga rekreativa kvaliteter, ringa in vilka värden som är mest karaktäristiska och möjliga att utveckla och, utifrån resultatet, föreslå utvecklingsåtgärder och därmed öka tillgängligheten och attraktiviteten.

Ambitionen är att rapporten ska belysa hur man kan öka tillgängligheten för olika målgrupper, som till exempel barn, funktionshindrade eller personer från andra kulturer.

Det finns en stor potential i våra gamla och nya naturreservat, men de måste bli mer kända, lättare att hitta och nå och mer lockande att besöka så att de kommer fler till del.

Målet är att denna rapport ska kunna användas av både politiker och tjänstemän inom staden.

Avgränsning

Ekologigruppen har av Miljöförvaltningen fått uppdraget att samla in erfarenhet och information och utifrån befintligt underlagsmaterial ta fram förslag i enlighet med syftet för projektet.

I den här rapporten ingår Hansta-, Grimsta-, Sätterskogens- och Flatens naturreservat samt Årtaskogen och Älvsjöskogens som utreds för naturreservatsbildning. Inga besök i eller inventering av områdena har gjorts inom avgränsningen för det här uppdraget.

Projektet är begränsat till ca hundra konsulttimmar under ca en månads tid och har gjorts som ett pilotprojekt.

Metod

Utgångspunkter med arbetat var att söka svar på följande frågor:

- Vilka rekreativa värden finns i respektive område idag?
- Vilka rekreativa värden är möjliga att förstärka och utveckla?
- Hur kan de olika områdena profilera sig och komplettera varandra?
- Vilken typ av satsningar kan ge ett ökat antal besökare till områdena?
- Hur når vi och lockar olika målgrupper?

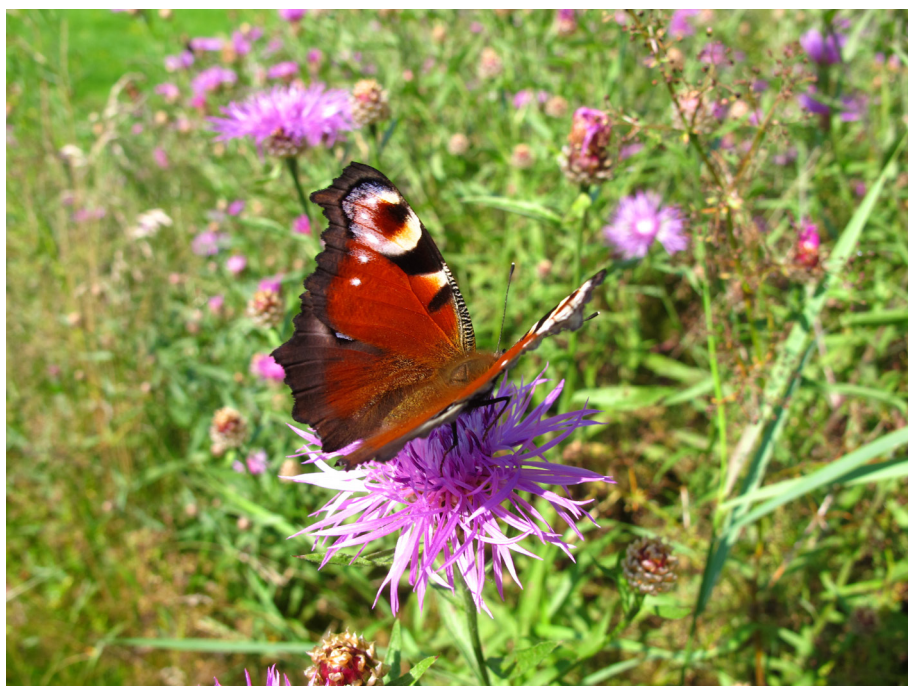
En referensgrupp med representanter har följt processen och bidragit med input. Referensgruppen har också deltagit i en miniworkshop där ett utkast till förslag, resursbehov samt förväntade effekter diskuterades. Referensgruppen är sammansatt av representanter från Stadsbyggnadskontoret, Stadsdelsförvaltningarna, Trafikkontoret, Exploateringskontoret, och Miljöförvaltningen. Vilka som har ingått i referensgruppen redovisas i Referenskapitlet.

Analysen utgår ifrån befintligt underlag om rekreationsvärden som finns i staden och information från referensgruppen (se referenskapitlet).

Litteraturstudier har också gjorts kring trender och framgångsfaktorer inom såväl rekreationsvanor som naturvägledning som kan användas som inspiration i utvecklingen av områdena.

Förslagen har tagits fram utifrån underlaget och utgår framför allt från förutsättningarna i respektive reservat men baseras också på goda exempel från andra platser.

Resultat och karta för respektive område presenteras i kap Resultat. En jämförande sammanställning av alla områden finns också i tabellformat som Bilaga 1. I valet av kriterier i tabellen har vi utgått från "Regionala och kommunala friluftsplaner - inledande metodstudie i Uppsala län", (Naturvårdsverket 2006) och sedan anpassat dem till vår frågeställning.

Påfågelöga i Sättra. Foto Ekologigruppen AB

TRENDER I REKREATION

Rekreation och politisk ambition

Svenskarnas reaktionsmönster och möjlighet till utövande av friluftsliv har alltid till delar påverkats av politisk ambition och olika styrmedel. Friluftsliv som vi känner det idag, spreds till den breda allmänheten under 1930-talet efter att främjandet av friluftslivet blivit en viktig politisk fråga.

Allt eftersom den materiella standarden utvecklades under 1900-talet blev även friluftslivet allt mer materialiserat och tillgången till fritidshus, båtar och utrustning ökade. Friluftsfrågorna fick en framskjuten plats under 70-talet och då skedde en kraftig utbyggnad av motionsanläggningar, motionsspår och vandringsleder. Den offentliga sektorns resurser för underhåll av dessa minskade under 80-talet men under 2000-talet har frågorna åter fått en renässans på den politiska agendan. (Statens folkhälsoinstitut R 2009:02)

Under hela 1900-talet har rekreation i allmänhet framhållits som ett sätt att arbeta förebyggande mot ohälsa, genom att söka sig till miljöer som ger lugn, ro och återhämtning. Aktuell forskning har även tydligt visat att det finns en koppling mellan vistelse i naturen och god folkhälsa (Statens folkhälsoinstitut R 2009:02). Ett exempel på hur man har börjat tillämpa dessa forskningsresultat som komplement till den traditionella vården är naturunderstödd rehabilitering inom Skåne landsting (Region Skåne vårdgivarwebb).

Våra rekreationsmönster

SCBs levnadsundersökningar visar att våra rörelsemönster är konstanta sedan 40-talet, fortfarande är promenader nära hemmet de absolut viktigaste (Boverket 2007). Naturutflykten är det som de flesta anger att det skulle vilja göra medan motion i naturen är den aktivitet som vanligen genomförs (Statens folkhälsoinstitut R 2009:02).

Att vandra i skog och mark är en av de största fritidsaktiviteterna i Sverige och besöksfrekvensen är tämligen oförändrad sedan 70-talet. Var tredje svensk besöker skogen åtminstone en gång per vecka för rekreation. Men var och hur länge man vistas i skogen varierar mycket. Över hälften av alla skogsbesök sker i tätorternas närhet. Bostadsnära skogar nyttjas främst av barn och äldre som har svårt att ta sig längre sträckor. Större områden längre bort används som utflyktsområden (Naturskyddsföreningen 2010).

Antalet barn som strövar i skogen har minskat med hälften på 20 år (Effekt klimatmagasinet 2010). Fler äldre människor besöker skogen idag än på 70-talet. Aktiviteterna i skogen har också förändrats, mindre av plockning och insamling till mer av rena rekreationsbesök. Naturidealet har också förändrats till en högre värdering av mer naturliknande skogsbestånd än tidigare (Lindhagen A, Hörnsten L. 2000).

Stockholmarna har ett utbrett intresse för vistelse utomhus i parker och naturområden. Nästan 60 procent beger sig dagligen eller flera gånger varje vecka under sommaren ut i stadens parker och naturområden (Stockholms miljöprogram).

I en enkätundersökning riktad till 1000 hushåll i Stockholms län (Länsstyrelsen 2004) anger 78 % att de varit ute i ett större naturområde och 68 % hade besökt ett naturreservat eller nationalpark de senaste 12 månaderna. Invånarna i Stockholms kommun har besökt ett större naturområde i högre utsträckning (82 %) jämfört med invånarna i länets norra (74%) och södra delar (79%). De populäraste områdena att besöka var Nationalstadsparken, Tyresta nationalpark, Nackareservatet och Järvafältet. Reservaten besöktes främst på sommaren följt av våren och hösten. Bland de som inte hade besökt ett större naturområde angav drygt hälften att man gjorde annat på fritiden, en fjärdedel angav att man inte hade tid och en fjärdedel angav att man inte kände till var naturområdena fanns.

Den klart viktigaste aktiviteten var att promenera och att vandra följt av att koppla av och att uppleva landskapet. Bär och svamplockning var mest förekommande bland äldre. Intresset för djur och växtlighet tycks stiga med åldern liksom intresset för att uppleva kulturmiljöer. Motion och jogging var vanligast bland yngre målgrupper (18-30 år) och picknick var den näst vanligaste aktiviteten för åldersgruppen 31-50 år. Fiske och umgänge med släkt och vänner samt picknick var särskilt uppskattade aktiviteter av personer födda i övriga Europa.

Nedskräpning och lösa hundar angavs som de största störningsorsakerna vid reservatsbesök. Reservatsbesökarna visade sig vara hemmatrogna och kände till "sitt" favoritreservat sedan barnsben men uppgav att man kunde tänka sig besöka andra reservat än de man redan besökte. Nästan hälften av reservatsbesökarna önskade mer information om andra reservat i länet. Man önskade även mer information på plats. De var främst de yngre åldersgrupperna som efterfrågade mer service och information.

Skillnader i reaktionsmönster

Det finnas skillnader i våra rekreationsmönster både utifrån kön, ålder och etnicitet men också social klass. Exempelvis förefaller intresset att vistas i naturen öka med åldern och kvinnor vistas mer i naturen än män (Länsstyrelsen 2004). Yngre personer besöker oftare naturområden med anläggningar än äldre (Boverket 2007). Yngre personer ägnar även större tid åt fritidsaktiviteter i naturen än äldre. Socioekonomiskt svaga grupper och de med utländsk bakgrund nyttjar grönområden i mindre utsträckning än andra grupper (Statens folkhälsoinstitut Rapport 2009:02). Utrikesfödda personer är generellt mindre friluftsjaktiva än personer med svensk bakgrund. Fiske är dock en aktivitet som socioekonomiska svaga grupper ägnar sig åt oftare. Fiskeintresset är också stort bland många med utländsk bakgrund. Både infödda svenskar och invandrare tycks ha en gemensam uppfattning om att det är bra med friluftsliv att det främjar hälsan (Blomqvist 2003).

Naturvägledare i Sverige vittnar om att det tycks finnas en allt större grupp svenskar som inte har en lika självklar tradition att vistas i naturen som tidigare generationer (Boverket 2007). Många har svårt att finna sig tillrätta i ett naturområde och behöver hjälp och stöd för att veta hur man ska bete sig där, vad man kan göra och vad får man göra.

FRAMGÅNGSFAKTORER

I detta kapitel lyfter vi fram olika framgångsfaktorer som gör att vissa naturreservat och grönområden upplevs som mer attraktiva att besöka. Efter en inledande beskrivning av två exempel på välbesökta naturreservat i Stockholmsområdet, Lida naturreservat och Nackareservatet, beskriver vi mer generellt olika faktorer som påverkar ett naturområdes attraktivitet. Vi ger även exempel på naturvägledning som kan bidra till ökad besöksfrekvens.

Erfarenhet från andra reservat

Lida naturreservat i Botkyrka kommun och Nackareservatet i Stockholm och Nacka kommun är två mycket välbesökta naturområden i Stockholmregionen. Nackareservatet har exempelvis 1,5 miljoner besökare årligen. Bägge är stora naturområden på mer än 800 ha och har varit välkända friluftslivsområden sedan 1920-30 talet, det vill säga lång före själva naturreservaten bildades. Lida friluftsgård respektive Hellasgården utgör centrala punkter i områdena och beskrivs ofta som hjärtat för friluftslivet i områdena. Friluftsgårdarna fungerar som plattform för evenemang och diverse aktiviteter och som portar ut i den omgivande naturen.

Förklaringen till Lida och Nackareservatets attraktivitet är inte vetenskapligt utvärderat. Utifrån resultatet i olika studier där framgångsfaktorer kopplade till attraktivitet i naturområden studerats vågar vi ändå sammanfatta framgångsfaktorerna i följande punkter:

- Välkända områden då de har en lång historia som friluftslivsområden
- Lättillgängligt genom snabba kommunala kommunikationer
- Nås lätt via cykelleder
- Bra vägvisning till områdena och stora parkeringsplatser
- Flera tydliga och inbjudande entrépunkter med bra information om områdena
- Marknadsföring via egna hemsidor på internet, till vilka kommunerna även länkat från sina egna hemsidor, där det finns lättillgängligt och ständigt uppdaterad information om områdena och kalendarium över tillfälliga aktiviteter
- Stort utbud av service i form av toaletter, restaurang, bastu, omklädningsrum, övernattningsmöjlighet osv. samt personal tillgängligt året om
- Brett utbud av friluftsanläggningar, i form av motionsspår, skidspår, skridskoleder, bollplaner mm
- Stora områden, många får plats utan att allt för stora intressekonflikter uppstår
- Det är lugna naturpräglade områden med utrymme för tystnad
- Det finns spår och leder i olika svårighetsgrader, något för alla
- Bad och fiskemöjligheter
- Bostäder och koloniområden i direkt anslutning
- Skidbackar i direkt anslutning
- Många ideella krafter är verksamma i områdena och håller i olika evenemang

Uppskattade kvaliteter

Studier visar att idag söker sig människor till ostörda, variationsrika, naturpräglade och välskötta miljöer för välbefinnande och återhämtning. Sambandet mellan välbefinnande och ostördhet är starkast, därefter kommer naturpräglad miljö följt av återhämtning och trygghet. Tystnad har blivit en alltmer efterfrågad kvalitet, inte minst i storstadsområden (Boverket 2007).

Andra studier visar att det finns 8 kvaliteter som avgör vilka grönområden som människor finner attraktiva, nämligen de vilda, artrika, rymliga, rofyllda, lekfulla, festliga, kulturella och de som möjliggör möten med många människor (Statens folkhälsoinstitut 2009).

Det finns förstås viss skillnad i preferenser på hur grönområden ska vara utformade. Bra grönområden för barn kan exempelvis vara vidsträckta, lummiga och omväxlande med stora öppna ytor som innehåller stockar, stenar och stubbar att bygga med och klättra på. Även ”ostädade” stråk där det går att bygga gångar, gömslen och kojor, men också fruktträd och vatten som inbjuder till vattenlek, är positiva inslag (Statens folkhälsoinstitut Rapport 2009). Många ungdomar tenderar att vistas på platser i naturen som vuxna upplever som oplanerade och skräpiga. (Statens folkhälsoinstitut Rapport 2008)

Faktorer som bidrar till attraktivitet för äldre personer är grönska, vatten, skugga, vackra vyer helst med vidsträckt utsikt, sittplatser och möjligheter att se och träffa andra människor. Att känna igen växter och djur är också betydelsefullt, likaså naturliga målpunkter dit man kan söka sig. Platser som upplevs isolerade, och dessutom saknar sittplatser, kan inge oro och ängslan (Statens folkhälsoinstitut Rapport 2009).

För funktionsnedsatta personer ökar attraktiviteten om det är möjligt att förflytta sig självständigt och säkert i miljön. Detta kan åstadkommas genom exempelvis jämna, fasta underlag, genom att göra det möjligt att undvika trappor, branta sluttningar och trånga passager samt att det finns rymliga toaletter, anpassade räcken, belysning med mera (Statens folkhälsoinstitut Rapport 2009).

Tillgänglighet och utformning

Tillgängligheten är såklart ett A och O för att man ska ta sig ut i naturen. Det ska vara fysiskt lätt att hitta ut och röra sig i naturen. Men den mentala tillgängligheten lyfts ofta fram som minst lika viktigt – ovanan att ta sig ut och röra sig i naturen kan vara ett minst lika stort hinder.

För svenskarna i genomsnitt är avståndet mellan bostaden och närmaste rekreationsskog cirka 2 kilometer. 85 procent av Sveriges befolkning vill att närmaste rekreationsskog ska finnas inom gångavstånd dvs. mindre än en kilometer från bostaden (Fredman P. m fl 2000). Forskningen har dock visat att 300 meter är det avstånd människor som längst är beredda att gå till ett grönområde för att det ska användas ofta. Närheten har störst betydelse för barn, personer med funktionsnedsättning, äldre och sjuka (Boverket 2007).

Men tillgänglighet handlar inte bara om avstånd, tillgängligheten påverkas även av fysiska eller mentala barriärer mellan bostaden och skogen såsom vägar, broar och obehagliga passager. Flera studier har visat att det upplevda avståndet är det som styr. Mycket handlar om hur lätt man upplever att det är att ta sig till området (Naturskyddsföreningen 2010).

Naturområdenas attraktivitet kan styras utifrån områdenas utformning. Man bör dock vara medveten om att olika typer kan appellera på olika målgrupper.

Entrépunkterna bör vara tydliga med en välkomnande approach. Entréer kan till exempel omgärdas med blommande eller stora och majestätiska träd.

De entréer som leder in i skogen, dvs de stigar och vägar som går från öppen mark in i skogen, bör utformas så att det blir inbjudande att träda in i skogens dunkel och fortsätta färden genom skogen.

Eftersom de flesta naturupplevelser sker från stigar är även stigarnas utformning, sträckning, antal och närmiljö mycket viktiga för upplevelsen.

Informationstavlor ska vara lättförståelig och översiktliga gärna med tydliga kartor som ger en snabb och bra bild av områdets utformning. Informationen bör finnas på fler språk liksom översatt information om allemansrätten för att nå personer med annat modersmål.

För att attrahera breda befolkningsgrupper kan satsningar göras på promenadstråk med naturliga målpunkter, grillplatser, mötesplatser, fiskevatten och dess närmiljöer samt till marker för bär- och svampplockning.

Genom zonindelning i ett naturområde går det att skapa olika delområden som riktar sig till olika målgrupper i de fall det finns motstridiga intressen. Exempelvis kan man hålla vissa områden mer orörda för barns önskemål om stimulerande miljöer och göra andra mer tillgänglighetsanpassade för personer med funktionsnedsättning. Lika viktigt som att göra en sådan planering i tidigt skede är även att tydliggöra den för besökaren så de kan hitta till sina favoritplatser (Naturskyddsföreningen 2010).

Framgångsrik naturvägledning

Centrum för miljövägledning (CNV) har i sin rapport ”Naturvägledning i Sverige” gjort en sammanställning över vad för typ av Naturvägledning som sker i Sverige idag. Rapporten är en bra källa till inspiration kring vilka typer av naturvägledning som kan locka fler målgrupper ut i naturen.

Faktorer bakom ett ökat engagemang för naturen och specifika naturområden kan enligt CNVs rapport vara mänskliga möten, positiva upplevelser, känsla för platsen, kunskap om sammanhang, upptäckarglädje, delaktighet och interaktivitet, specifika aktiviteter som väcker nyfikenhet och upptäckarglädje och anpassning till olika målgrupper. Ett koncept för att skapa större samhörighet med svensk natur för nysvenskar är att de får hjälp att upptäcka och känna igen företeelser som finns i landskapet i deras ursprungsländer.

Nedan följer ett antal goda exempel på olika former av naturvägledning. Om inget annat anges är exemplen hämtade från CNVs rapport ”Naturvägledning i Sverige”

Teknik

Nyttjande av ny teknik blir allt vanligare och appellerar många unga exempelvis:

- Guidning i mobiltelefon – Tyresta nationalpark
- Appar som till exempel ”Upptäck Stockholm” eller Upplandstiftelsen
- Bli vägledd i bilen med hjälp av dator och GPS – världsarvet södra Öland
- Naturvägledning via GPS blir allt vanligare - naturskolan Umeå

Definitionen på *Naturvägledning* är att ”förmedla kunskap om och väcka känsla för naturen och kulturlandskapet”

Enligt Nordiska ministerrådet definition från 1990 betonas att naturvägledning har ett uttalat syfte som går utöver att bara förmedla fakta.

Naturvägledare är alla som arbetar med naturvägledning hos myndigheter, besöksmål, företag, museer, ideella organisationer med flera.

Tre klassiska metoder för naturvägledning är:

- guidning,
- utställningar
- självguidande natur- och kulturstigar.

- Geocaching skattjakt med GPS, en populär aktivitet både i stan och i naturen. Folk placerar ut skatter i naturen och genom att gå in på internet och få ledtrådar eller koordinaterna kan nästa familj leta reda på skatten, lägga dit en ny och berätta på nätet om just sin skattjakt.
- Utlåning av mp3 och Cd spelare eller handdatorer som man kan använda längst naturstigar mm.

Guidning

Idag finns ett stort utbud av naturguidningar i olika regi i Sverige. Bland annat har statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt, LONA, bidragit till ökad guidningsverksamhet i olika kommuner.

Nedan följer några intressanta exempel:

- I landets naturum finns en stor guidningsverksamhet som visar på stor mångfald: hävning i vatten, grottvandring, fågelflyttning, svampguidning, knoppar och höstlöv, trädgårdstema
- I Uddevalla kommun och Östergötlands län har kommunen respektive länsstyrelsen samordnat guidningar i samverkan med ideella föreningar. Guidningar marknadsförs, och är delvis bokningsbara via kommunens och länsstyrelsens hemsidor.
- Den populära verksamheten Naturbussen har de senaste åren drivits i samarbete mellan Region Skåne och Skånetrafiken samt Malmö, Lunds, Lomma och Staffanstorps kommuner. Man har kört helgtrafik i tre linjer från staden ut till olika naturområden under tio veckor vår och höst med ett fast guidningsprogram.
- Upplandsstiftelsen har flera olika guidningskoncept, från traditionell guidning till öppet hus i naturen med platsbundna guider. Under den gemensamma profilen Smultronställen i naturen marknadsför, Upplandsstiftelsen i samarbete med länets kommuner och det biologiska museet Biotopia i Uppsala, ett 30-tal lättillgängliga och attraktiva naturområden genom hemsida, mobilapp, informationsblad, skyltar och guidningar.

Utställningar

Naturvägledning genom utställningar är också allt vanligare. Idag jobbar man mycket med att besökaren ska få använda sig av alla sina sinnen. Men formen betyder lika mycket som innehållet – estetiken spelar mycket stor roll – lättläst-lättförståelig.

Naturvägledare vittnar om att det verkar fördelaktigt att utställningen vänder sig till flera målgrupper samtidigt med till exempel en barnanpassad del av en utställning. Bildspel och bio är mycket uppskattat. Det är även en fördel om personal finns på plats. Att utställningen har lokal förankring, och samverkan samt anknytning till platsen skapar högre attraktivitet.

Några annorlunda exempel:

- SEA-U ekonomisk förening som arbetar med livet under ytan, bland annat med upplevelsepedagogisk vägledning, byggande av naturpedagogiska upplevelserum i naturen och framtagning av nya koncept som snorkel-leder, undervattensmuseum och undervattensträdgård. Utställningarna fungerar bra för att de är inspirerande, roliga och pedagogiska och involverar flera sinnen och en hel del interaktiva inslag.
- I vissa nationalparker i USA jobbar man mycket med mobila utställningar i form av täckta släpvagnar som kan transporteras till flera platser och kan innehålla allt från dataspel till modeller och informationsskyltar till små

labb som kan plockas ut och användas i olika sammanhang (Sequoia & Kings canyon National parks Service 2006).

- I natur- och parkmiljö får konstverk en oväntad och opretentiös inramning. Skulpturer och tillfälliga installationer manar till lek och diskussion (Ekologigruppen 2012).

Självguidande stigar

Självguidande stigar är ett vanligt och mycket populärt koncept och sker på många olika sätt:

- Tipspromenad längst stigen
- Mp3 eller CDspelare att låna där man kan lyssna på inspelad information kopplat till specifika platser längst stigen
- I Tyresta nationalpark har man lanserat konceptet – ring naturen genom mobiltelefon
- Blindanpassade stigar finns på allt fler platser bl.a. i Omberg och i Ryfors gammelskog i Jönköping där man har skyltar med blindskrift längst stigen.
- Snorkelleder finns på några platser bl.a. har Skärgårdsstiftelsens anlagt en vid Nättarö.
- SAE_U i Malmö har anlagt en marinekologisk undervattensslinga
- Naturskolor satsar mer på stigar som bygger på alla sinnen – lukta, känna, klämma och reflektera
- I Malmö finns en sagostig som inte bygger på skyltning, utan är diskret markerad. Olika platser i skogen korresponderar med några sagor som finns beskrivna i ett tryckt häfte. Varje plats finns som en tecknad bild i häftet, som man läser hemma och sen åker man ut i skogen och känner igen sagorna och platserna. Man kan låna häftet på ett kafé och friluftscentrum ute i skogen eller ladda ned från nätet.

Aktiviteter

Det blir allt vanligare att locka folk till naturen med hjälp av föreläsningar, berättarkvällar, bildspel, speciella utflykter, rovdjursföredrag, naturfilmvisning och mera spektakulära event så som insektssafari och berguvsutsläpp.

Annorlunda upplevelser utomhus som drar folk är naturguidning till häst eller ljud-, ljus- och bildspel på stranden, fotokurser, kikarvisning

Tidsresor, rollspel, lajv och kostymerade guider som tidigare använts mer av kulturarvssektorn med stor efterfrågan på vandringarna gör nu även insteg på natursidan.

Att anordna svamputställning och äppeldag där besökare kan ta med sig frukt och få det bestämt är populärt och genererar ofta mycket besökare. Andra exempel är tillfällen med akvarellmålning, växtfärgning, linberedning, pilflätning, tillverkning av musikinstrument, musikkvällar i naturen med mera.

Att nyttja temadagar är ett annat sätt att locka besökare till naturområden. Några dagar som brukar uppmärksammas är Naturens Dag, Skogens Dag, De vilda blommornas dag.

RESULTAT

Som underlag till analyser och utvecklingsförslag i detta kapitel ligger intervjuer med referensgruppen och litteraturstudier. Insamlade uppgifter för samtliga områden har sammanställts i en tabell (se bilaga 1). Utifrån sammanställning av befintliga värden har vi analyserat skillnader och likheter mellan områdena och tagit fram förslag på åtgärder som kan hjälpa till att öka attraktiviteten i naturreservaten. För varje område har vi tagit fram ett förslag på profilering, tittat på målgrupper, lyft fram värden för natur, kultur och friluftsliv. Vi tar också upp tillgänglighet och behov kopplade till förslagen.

Profilering och målgrupper

Stockholms naturreservat är till för alla. Vissa målgrupper har svårare än andra att komma ut i naturen. Genom en profilering av reservaten och genom att lyfta fram vissa målgrupper kan vi nå fler.

Naturvägledning

Under rubriken naturvägledning har vi i detta kapitel räknat upp områden eller teman i varje naturreservat som kan lyftas fram genom olika typer av naturvägledning. Definitionen på Naturvägledning är att *”förmedla kunskap om och väcka känsla för naturen och kulturlandskapet”*. I det ingår även delar som handlar om arkitektur, friluftsliv, sport, odling och lek (läs mer om naturvägledning under kapitlet *”Framgångsrik naturvägledning”*).

Tillgänglighet

För varje område har vi lyft fram problem och möjligheter kopplade till tillgänglighet. Tillgänglighet omfattar hur man tar sig till och rör sig i området men även entréer och utmaningsgrad på t ex leder mm.

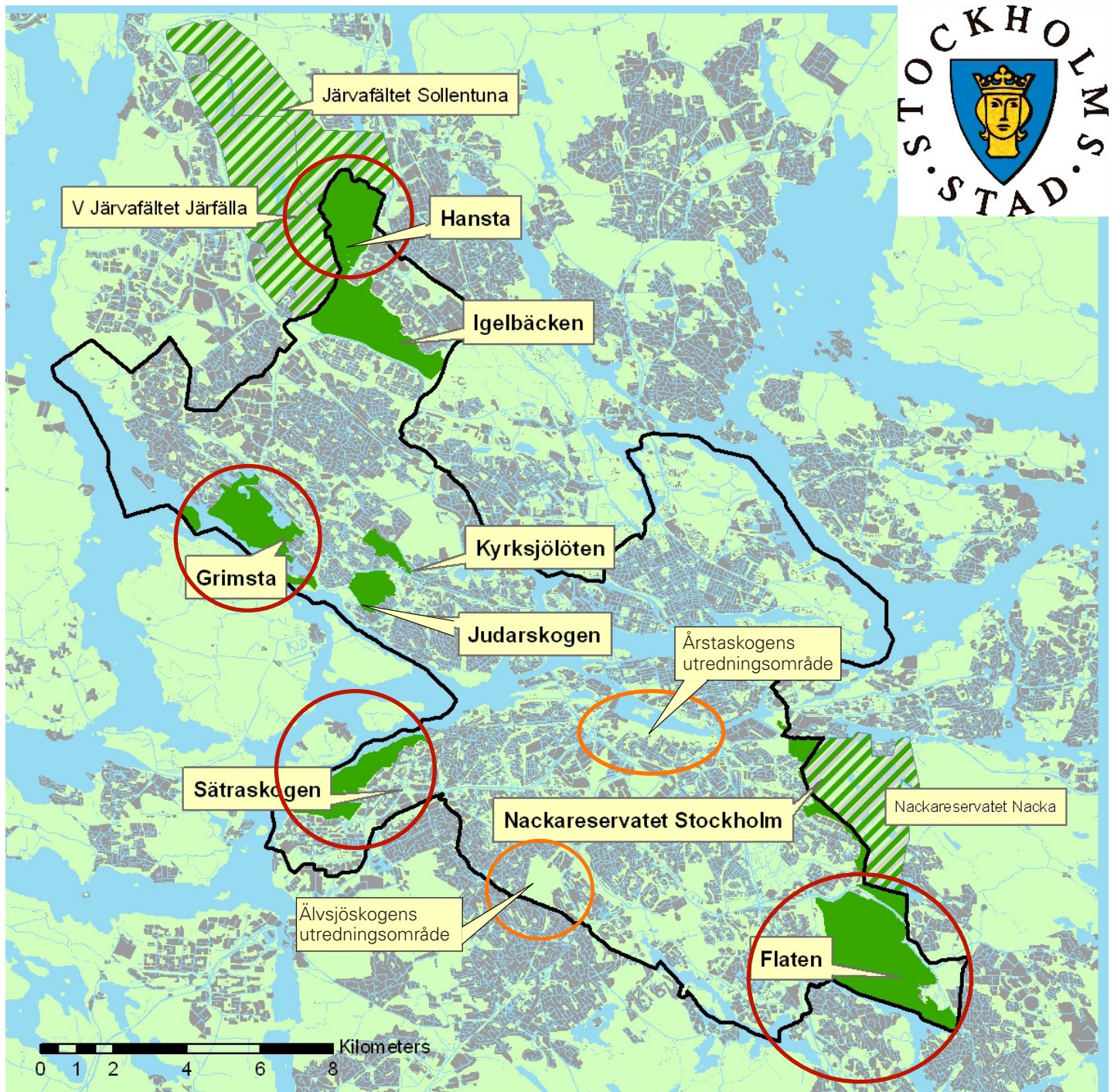
Behov

En utgångspunkt ska vara att man utgår från befintliga resurser i form av anläggningar och bra samarbeten med föreningar, skolor mm. Det är också viktigt att man har en dialog med dem som använder området idag om vilka behov som de ser, men även försöker nå andra grupper för synpunkter.

Under rubriken behov har vi lyft fram de behov som är tydligast kopplade till varje områdets förslag på profilering.

För alla områden kan följande punkter ses över för att områdenas användning ska kunna förbättras:

- Bra och säkra vägar till reservaten
- Tydliga entréer och gränser

Figur 1. Översiktskarta över Stockholms stads naturreservat. Inringade områden behandlas i denna rapport. Orange ringar är områden som utreds för naturreservat. Underlagskarta Stockholms stad hemsida. Tillägg Ekologigruppen AB

- Kontinuitet i kollektivtrafiken
- Bulleråtgärder för att öka områdets kvalitet som tysta grönområden
- Resurser att bemöta hårt besöksstryck genom skötsel och kanalisering mm
- Naturvägledning
- Anläggningar som bänkar, skyltar och papperskorgar i vissa delar och frihet från anläggningar i andra delar
- Belysning och avskärmning från ströljus
- Skötsel, samarbete och tydlig ansvarsfördelning

Hotspots Hansta

Profilering

- Kulturmiljö
- Sagoskog
- Salamanderpark i entréområdet*

Entréer

- Akalla centrum
- Igelbäckens kulturreservat
- Väsby och Bögs gård
- Cykelvägen mot Säbysjön

Målpunkter

- Natura 2000 området med ekar och hassel
- Astrid Lindgrens berg
- Väsby sjöäng
- Pelarsalen
- Entréområdets salamanderpark*

Hansta

Trots barriärerna, som vägarna utgör kring Hansta naturreservat, är upplevelsen att man snabbt lämnar staden. Vägarna utgör gräns mellan stad och idylliskt kulturlandskap med öppen mark och varierad skog. I skogen finns flera trolska miljöer som triggas fantasin. Kontrasten mellan stad och natur förstärks av de höga husen i närliggande stadsdelar.

Natura 2000 området med ekar och hassel är en av de trolska miljöerna i Hansta

Profilering

- Kulturmiljö: Kulturlämningar kan lyftas fram på ett unikt sätt i sitt sammanhang då landskapsstrukturer från bronsålder till 1950 tal finns väl bevarade. Hägerstalundsområdet innehåller Stockholms i särklass främsta äldre järnålderslandskap (Exploateringskontoret). Hägerstalunds gårds trädgårdsmiljö kan återställas. Hansta är det reservatet i Stockholm som har mest öppet kulturlandskap bevarat.
- Sagoskog: trolska och fantasieggande miljöer med Astrid Lindgrens berg, "Pelarsal" med pampiga tallar mm. I de tysta delarna av reservatet förstärks upplevelsen av sagoskog.
- Salamander park i entréområdet Hägerstalund: Det är viktigt med bra orientering till Hansta. Genom, bland annat, en satsning på salamandrar inom det området där det idag bedrivs motocrossverksamhet* blir entrén i sig en spännande målpunkt.

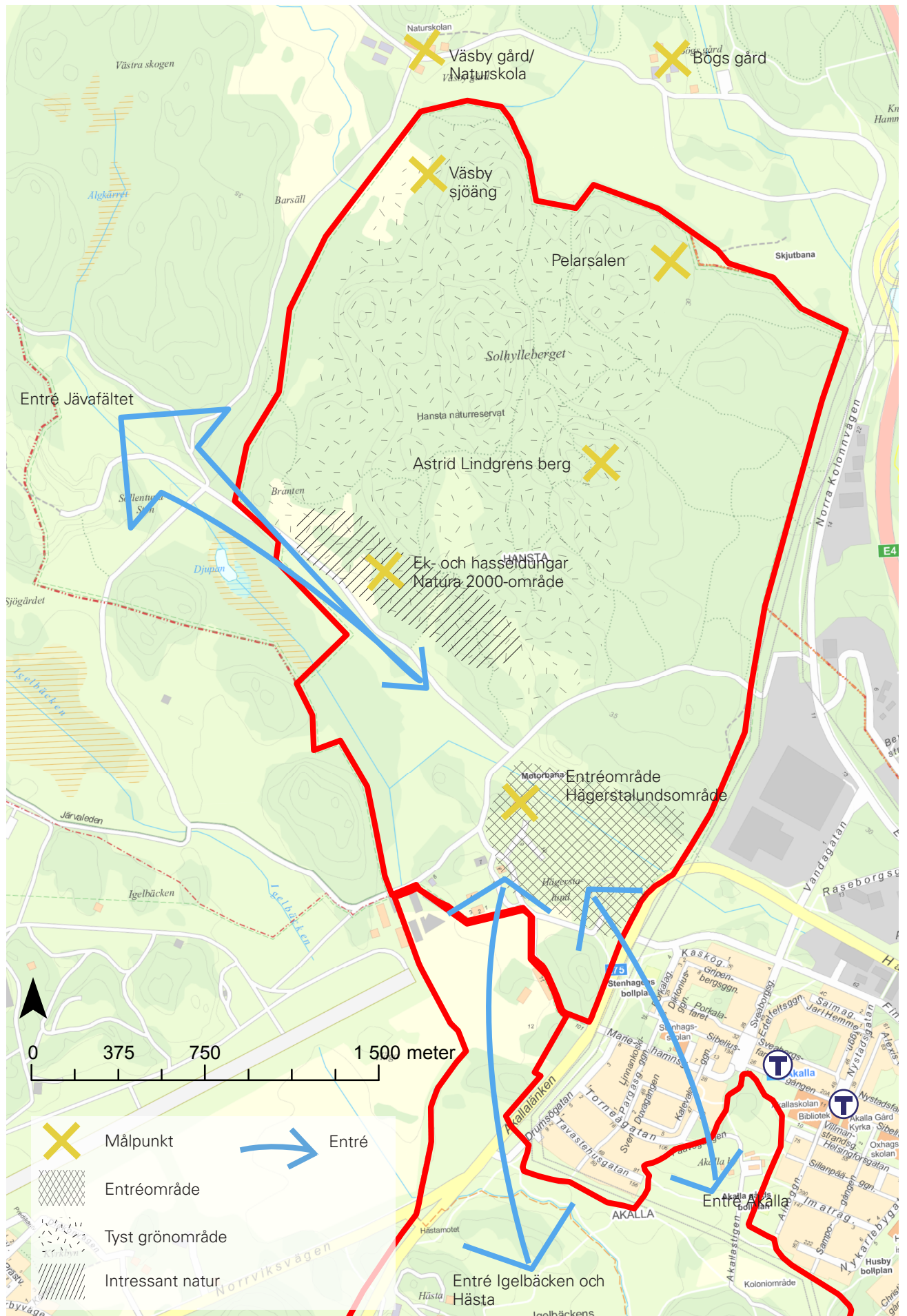
*Förslaget förutsätter att motocrossverksamheten avslutas 2015 enligt nu gällande beslut.

Salamandern som tema i entréområdet. Illustration Ekologigruppen AB

Hägerstalunds gårds trädgårdsmiljö och fornlämningar i Hansta

Målgrupper

- Skolor
- Närboende
- Nysvenskar
- Cyklister/besökare som rör sig i Järvakilen och Igelbäcken och som rör sig längre sträckor. Hansta blir en naturlig målpunkt på vägen.

Naturvägledning

- Landskapets kultursammanhang vårdas och används pedagogiskt i samarbete med Sollentuna kommuns visningsgård
- Samarbete kan upprättas med naturskola i Väsby gård
- Besökscentrum, föreningslokal (koloniförening etc), fik och toalett i huset vid motocrossbanan*.

Tillgänglighet

Entréerna utformas så att reservatet blir mer tillgängligt och att fler hittar ut. Barriärverkan av vägen mellan Akalla och Hansta måste överbryggas och kopplingarna mellan Hansta och omgivande naturreservat stärkas.

- Kopplingen mellan Akalla centrum och reservatet stärks. Platsen för T-bane uppgången är viktig. Riktning markeras med skyltning och markmaterial.
- För den som rör sig i Igelbäckens kulturreservat ska det vara lätt att fortsätta till Hansta naturreservat då de ansluter mot varandra. En sociodukt/ekodukt kan länka över den barriär vägarna utgör.
- Entrén från Väsby och Bögs gård lyfts fram.
- Entrén från cykelvägen mot Säbysjön (Järvafältet) lyfts fram

Behov

- Naturvägledningen lyfter fram sagoskogens kvaliteter
- Busshållplats närmare Hägerstalund
- Tydligare entré/entrévägar
- Samarbete med omkringliggande reservatförvaltare och organisationer (Ex Bögs gård, Hästa gård, Väsby gårds naturskola)
- Samarbete med organisationer i Akalla

Grimsta

Naturen är varierad i Grimsta naturreservat och det finns något för alla. Inte minst baden drar till sig många besökare och badplatserna tillsammans med kaféerna gör att förutsättningarna för ett rikt folkliv är bra på sommaren. Året om lockar olika idrottsaktiviteter. Grimsta naturreservat är en viktig målpunkt för idrottande. Förutsättningarna är bra även för vintersport med Räcksta träsk som fryser tidigt och Mälaren som senare på säsongen kan erbjuda både skridsko och skidåkning.

Här finns mycket att göra men i Grimstaskogen kan man även få lugn och vila. Grönområdet räknas till största delen som tyst. Området är varierat. Här kan man uppleva skogskänsla men också få vida utblickar över Mälaren.

Profilering

- Sport: Grimsta har ett stort utbud av sport och friluftaktiviteter. Av sommaraktiviteter finns det mesta man kan önska. Även båtlivet är representerat. Vintersporterna skulle kunna stärkas genom att Räcksta träsk plogas vintertid. Skidspår skulle kunna spåras längs elljusspåret förutsatt att det finns plats för gående också. "Mälarloppet" skulle kunna utgå från Grimsta och gå på spårade skidspår på isen och bli Stockholms eget Vasalopp.

Målgrupper

- Spontanidrottare och elitidrottare med olika ambitionsnivå

Naturvägledning

- Event kring hävd av ängen på Grimsta gårde
- Historiska vandringar, teman skulle kunna vara torpen, snus, handelsträdgården, kvarnen, Hässelby slott mm
- Räcksta träsk kvaliteter lyfts fram både ur natur- och vintersporthänseende
- Båttutflykter till Hässelby holme
- Guidning till alla idrotter som kan utövas i parken.

Stadsnära natur vid Räcksta träsk. Isen kan plogas på vintern.

Hotspots Grimsta

Profilering

- Sport för alla

Entréer

- Tydlig skyltning från alla T-bane stationer
- Hässelby slott
- Råcksta

Målpunkter

- Baden
- Råckstasjön
- Grimsta gärde
- Hässelby slott
- Hässelby holme
- Jan Pers holme
- Kvarnen
- Motionsanläggningar

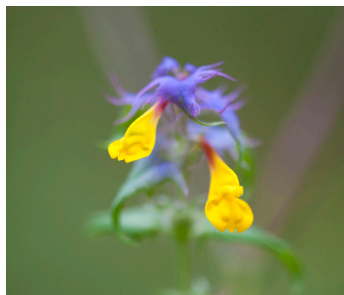
Tillgänglighet

Entréerna till reservatet ska bidra till att fler hittar ut i reservatet. Grimsta är nästan omringat av T-banestationer på 100 till 500 m avstånd från reservatsgränsen, så förutsättningarna är bra.

- Strandpromenaden är ett attraktivt gång- och cykelstråk. Den är också viktig då den binder samman andra delar av staden med Grimstaskogen. Den måste skötas och åtgärdas och för att klara ett ökat besöksstryck.
- Det ska vara lätt att hitta från alla t-banestationer. Det är viktigt att Bergslagsvägen inte utgör en barriär utan att man leds till ett ställe där det går bra att passera.
- Trafiksäkerheten för gående och cyklister från entrén vid Råcksta förbättras.

Behov

- Då området är uppdelat på två stadsdelar blir samarbetet och ansvarsfördelningen viktigt.

Natt och dag

Hotspots Sättra

Profilering

- Strandpromenaden
- Ekoturism
- Båthistoria

Entréer

- Tydlig skyltning från alla T-banestationer

Målpunkter

- Baden
- Varvet
- Lyrn
- Mötesplats för naturpedagogik
- Vårbergstoppen
- Utsiktspunkter över Mälaren
- Fornborgen

Sättraskogen

Sättra naturreservat utmärker sig bland annat med sitt båtliv och genom den intensiva båttrafiken på farleden utanför. Området är stadsnära och det finns ett café som drar till sig besökare året om. Baden har många besökare. Hälsans stig som går genom området är ett populärt mål och strandpromenaden som ingår i den till del är populär. Campingen precis utanför området bidrar till turism. Här finns goda förutsättningar för ett rikt folkliv året om. Trots många aktiviteter finns här även lugn och ro. Grönområdet räknas till sin huvudsakliga del som tyst. Precis som i Grimsta kan man uppleva skogskänsla men också få vida utblickar över Mälaren.

Profilering

- Strandpromenaden med dess folkliv och båtliv
- Ekoturism med temat stadsnära skyddad natur.
- Båthistoria kopplat till varvsmiljön som lyfts fram som bruksmiljö

Båtmiljöer och café

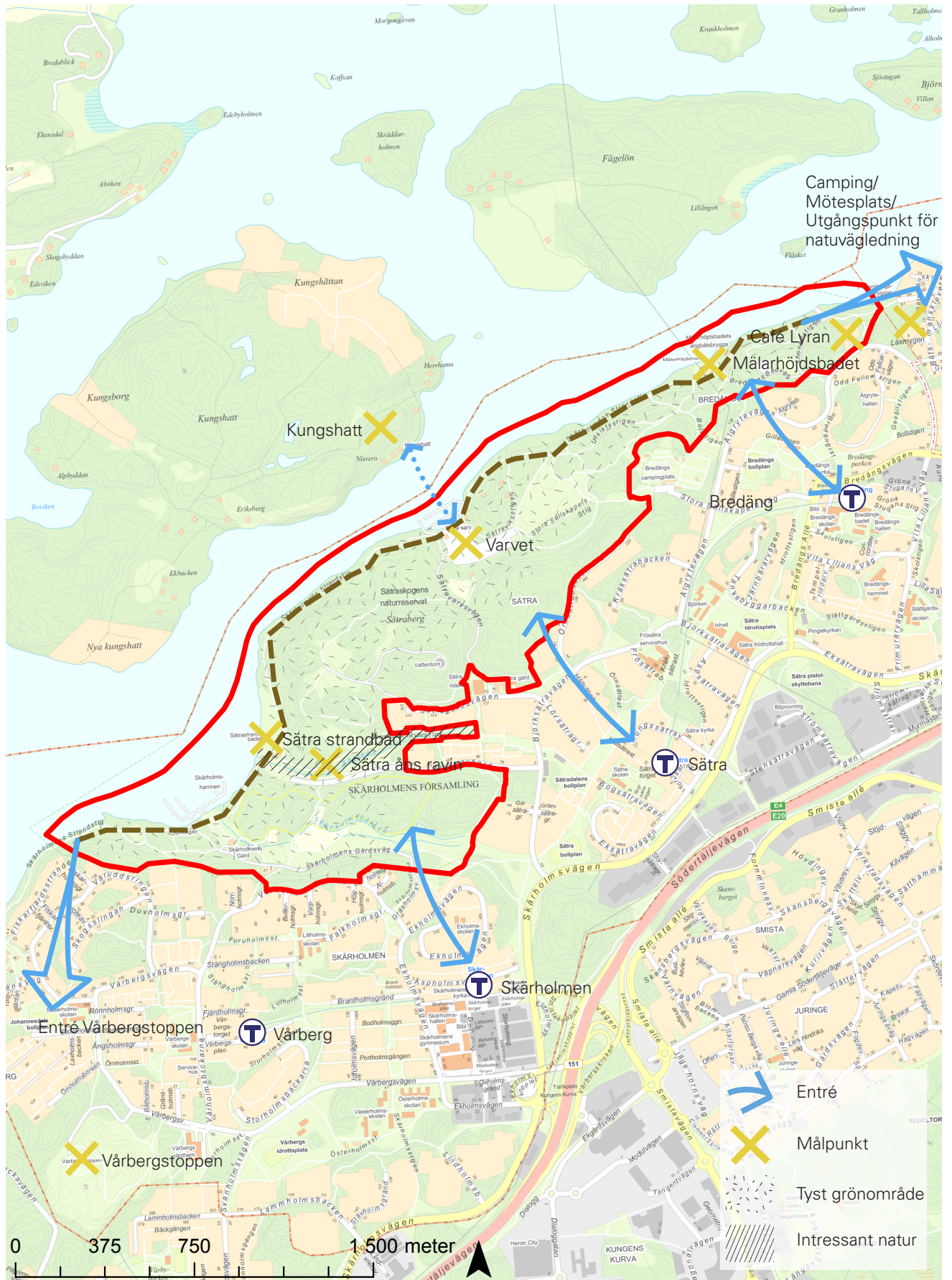

Målgrupper

- Ekoturism/studiebesök/guidningar med temat "Hur arbetar Stockholm med rekreation i stadsnära natur?"
- Nysvenskar

Bra platser för utsikt över Mälaren är också bra platser för fågelskådning i Sättra.

Naturvägledning

- En mötesplats med naturpedagogiska utställningar som kan utgöra utgångspunkt för aktiviteter, guidningar etc skulle fungera väl i Sätmaskogen. Lokalen skulle kunna samordnas med en förskola och byggas utanför reservatet på campingens område.
- Vandringar och naturpedagogik med barn som målgrupp (Fältskolan) har haft bra uppslutning tidigare och aktiviteten skulle kunna tas upp igen.
- Fler stigar med bra skyltning skulle kunna göras med naturtema.
- Farleden, varvet, varvets bruksmiljö, konstnärskollektivet kan lyftas fram som målpunkt.
- Aktiviteter kring fågelskådning kan få många besökare.
- Bäckravinen är en vacker målpunkt men där kanalisering av besökare är viktig då det är en känslig miljö.
- Turer med fladdermusspaning kan ordnas då det finns gott om fladdermöss i Sätmaskogen.

Tillgänglighet

Entréerna till reservatet ska bidra till att fler hittar ut i reservatet. Sätmaskogen har nära till flera T-banestationer så förutsättningarna är bra.

- Strandpromenaden är ett attraktivt gång- och cykelstråk. Den är också viktigt då den binder samman andra delar av staden med Sätmaskogen. Strandpromenaden måste åtgärdas och skötas för att klara ökat besöksstryck.
- Det ska vara lätt att hitta från alla t-banestationer.
- När aktiviteten i Varvsområdet ökar kan färjetrafiken göra stopp både vid Varvet och Kungshatt.

Behov

- Resurser att fånga upp entusiaster som vill engagera sig, ex Fältskolan.

Strandpromenaden i Sätmaskogen en tidig morgon

Flaten

Flaten är Stockholms största naturreservat och Flatensjön är den sjö i Stockholm som har renast vatten. Sjön är relativt djup, som mest 13 m, och har stort siktdjup (Stockholm vatten, 2006). Inom Flatenreservatet har man tillgång både till Flatensjön, Drevviken och Ältasjön. Bad är givetvis en populär aktivitet i Flatenreservatet på somrarna. Många Stockholmare har lärt sig simma i sjön Flaten. Flaten var en av de sjöar det gick badbussar till, från 30-talet fram på 50-talet. Entrén till Flatenbadet med arkitektur av Paul Hedkvist är känd av många. Den norra delen av reservatet är karakteriserad av koloniområden som också ingår i reservatet.

Profilering

- Friluftsliv, naturupplevelser, stadsnära vildmarksliv
- Miljöverkstad
- Ekoturism, camping i området underlättar övernattning och kan utvecklas med övernattning i t ex trädhus. Små platser i skogen kan också iordningställas för att underlätta övernattning i olika miljöer.
- Odling
- Tillgänglighet för alla

Spännande naturupplevelser för barn

Målgrupper

- Barn, för första vildmarksupplevelsen, första övernattningen i tält etc.
- Ekoturism, med temat stadsnära vildmarksliv
- Personer med speciella behov

Naturvägledning

- En undervattensled som berättar om livet under vattnet skulle kunna bli ett intressant besöksmål i Flatens rena klara vatten.
- Leder för gående, cyklister, skridskoåkare och kanotister kopplar samman Flaten med kusten och Nackareservaten (Hellas).
- Arkitekturen av Paul Hedkvist lyfts fram.
- Vid Orhem skulle en mötesplats med naturpedagogiska utställningar som kan utgöra utgångspunkt för aktiviteter och guidningar vara en bra målpunkt. Bland annat kan kolonister på så vis lockas vidare ut i reservatet. En lämplig placering är i/vid caféet vid vändplatsen. Vatten är ett naturligt tema bland flera.
- Lek anpassad till terräng med naturtema.

Hotspots Flaten

Profilering

- Friluftsliv, naturupplevelser.
- Miljöverkstad
- Ekoturism med spännande övernattningsplatser
- Odling
- Tillgänglighet för alla

Entréer

- Orhem
- Skarpnäck/Flatenbadet
- Flatenbadet
- Älta
- Skrubba
- Sköndal

Målpunkter

- Baden med caféer, aktiviteter och lokaler
- Kolonimråden
- Mötesplats för naturpedagogik och café
- Övernattningsplatser t ex trädhushus och tältplatser

Tillgänglighet

- Många olika tillgänglighetsgrader skapas från lekslinga tillgänglig för alla till klättring och undervattensled.
- Nya delar och delar av det befintliga kolonimrådet görs tillgängligt.
- En satsning görs på bra entré, led/stig och tillgängligt bad för synskadade vid Orhem.
- Gränsområden och entréer bearbetas och får större tydlighet. Entréerna vid Skarpnäck/Flatenbadet, Älta, Skrubba och Orhem tydliggörs med olika teman. En ny entré skapas från Sköndal
- Fiske för rullstolsbundna kan anläggas vid Dreviken

Behov

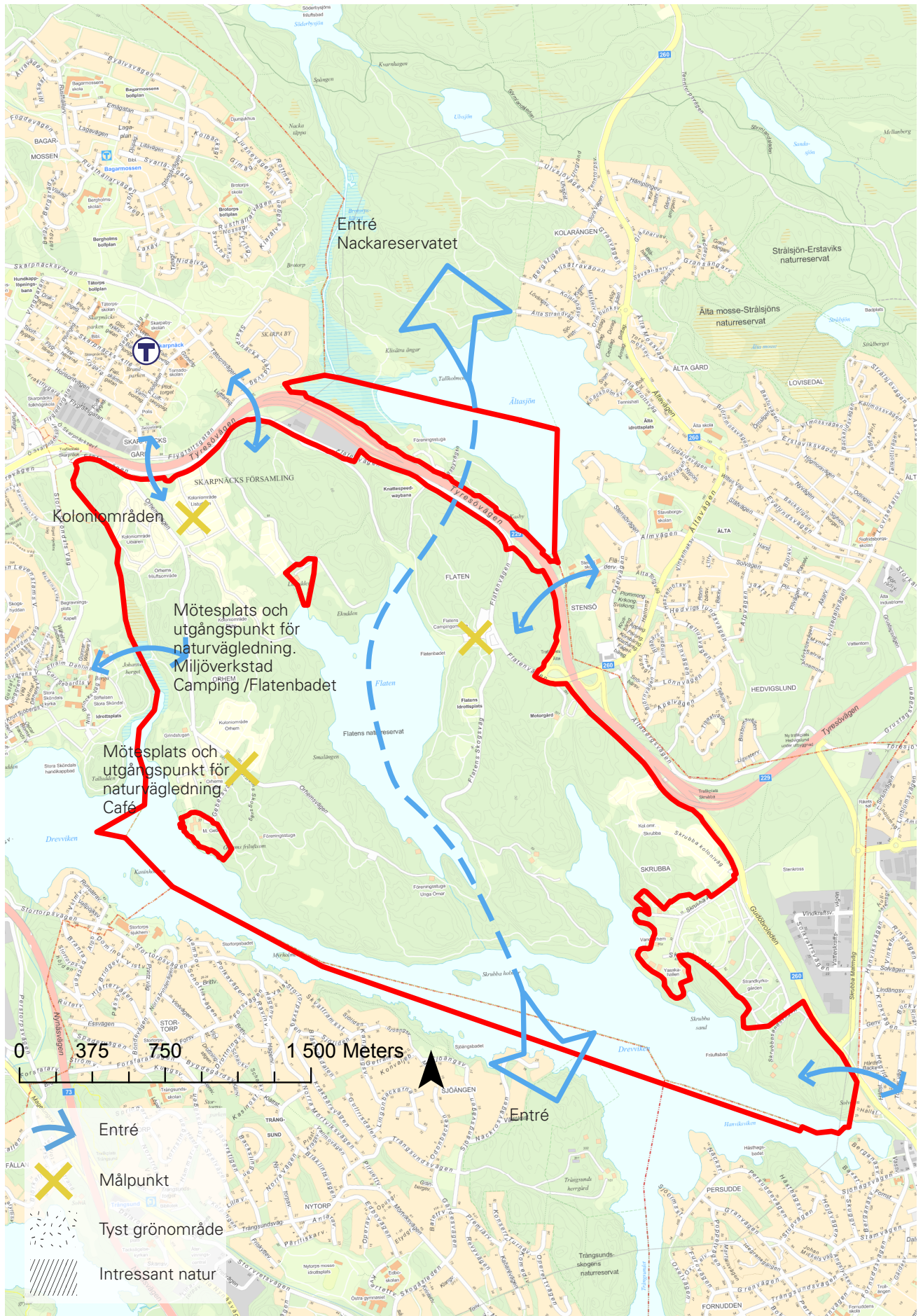
- Bullerskydd
- Bättre kontinuitet i kollektivtrafiken
- Tydligare gränser så att reservatet synliggörs

Friluftsliv Bild Ekologigruppen AB

Naturupplevelse, häger i Flaten

Hotspots Årsta

Profilering

- Det vilda
- Årstafrun, historia och stadsodling
- Stockholmsstråk

Entréer

- Globen
- Årsta (flertalet)
- Strandpromenaden

Målpunkter

- Naturstranden
- Koloniområden
- Lekplatsen/cykelbanan
- Utsiktspunkter

Årstaskogen

Årstaskogen utgörs av ett ganska smalt skogsparti längs Årstaviken med koncentrerad natur. Skogen består av vacker gammal tallskog med ädellövinslag. I och med utsikten över Årstaviken är upplevelsen av rymd ändå stor. Skogen är dominerande och de begränsade öppna ytorna är väl utnyttjade antingen till odling eller till idrott och lek. Terrängen sluttar brant ner mot Årstaviken vilket bidrar starkt till områdets karaktär.

Profilering

- Det vilda landskapet lyfts fram med bäckravinen, den gamla hällmarkstallskogen och naturstranden. Kontrasterna kan bland annat framhävas genom bra utsiktsplatser.
- Det finns tysta delar i Årstaskogen. Dessa kan lyftas fram så att de respekteras för sin kvalitet.
- Årstafrun, historia och staden utifrån ett matperspektiv med stadsodling över tiden.
- En variant på Stockholmsstråk, välskött natur med hög biologisk mångfald längs ett stråk mellan stadsdelar med olika målpunkter – odlingslotter, utegym, lekplatser med olika teman som pärlor på ett band

Målgrupp

- Pensionärer med barnbarn
- Förskolor, skolor, barnfamiljer och äldre

Naturvägledning

- Vid roddhuset vid entrén från Gullmarsplan ligger bryggor för roddbåtar. Härifrån utgår de som tränar rodd och härifrån ordnas mindre roddtävlingar bland annat en återkommande tävling som går runt lilla Essingen och tillbaka. Roddtävlingar kan samordnas med evenemang som en "Årstaskogens dag" eller liknande.
- Stigar i form av slingor och vandringar kan ordnas med naturpedagogik, historia, Årstafrun, Sköntorp, Bellman, stadsodling med flera teman.
- Årstabäckens mynning rastplats iordningsställs vid naturstranden.
- Aktiviteter som stadsfågelskådning, och studier av djurliv för små barn.

Tillgänglighet

- Gångvägar i två nivåer med bra kopplingar emellan dem måste åtgärdas och skötas för att klara ökat besöksstryck.
- Strandpromenaden är ett attraktivt gång- och cykelstråk. Den är också viktigt då den binder samman andra delar av staden med Årstaskogen. Genom alternativa sträckningar görs den tillgängligare för en större brukargrupp. Platser med vattenkontakt framhävs.
- Entrén från Gullmarsplan skyltas upp och görs tydlig och inbjudande
- Från Årsta finns ett flertal entréer vilket är väldigt positivt. Entréer och stigar tydliggörs och skyltas upp så att man vet hur tillgängliga de är.
- Handledare behövs där stigarna är branta.
- Platser med utblickar framhävs
- Belysning planeras

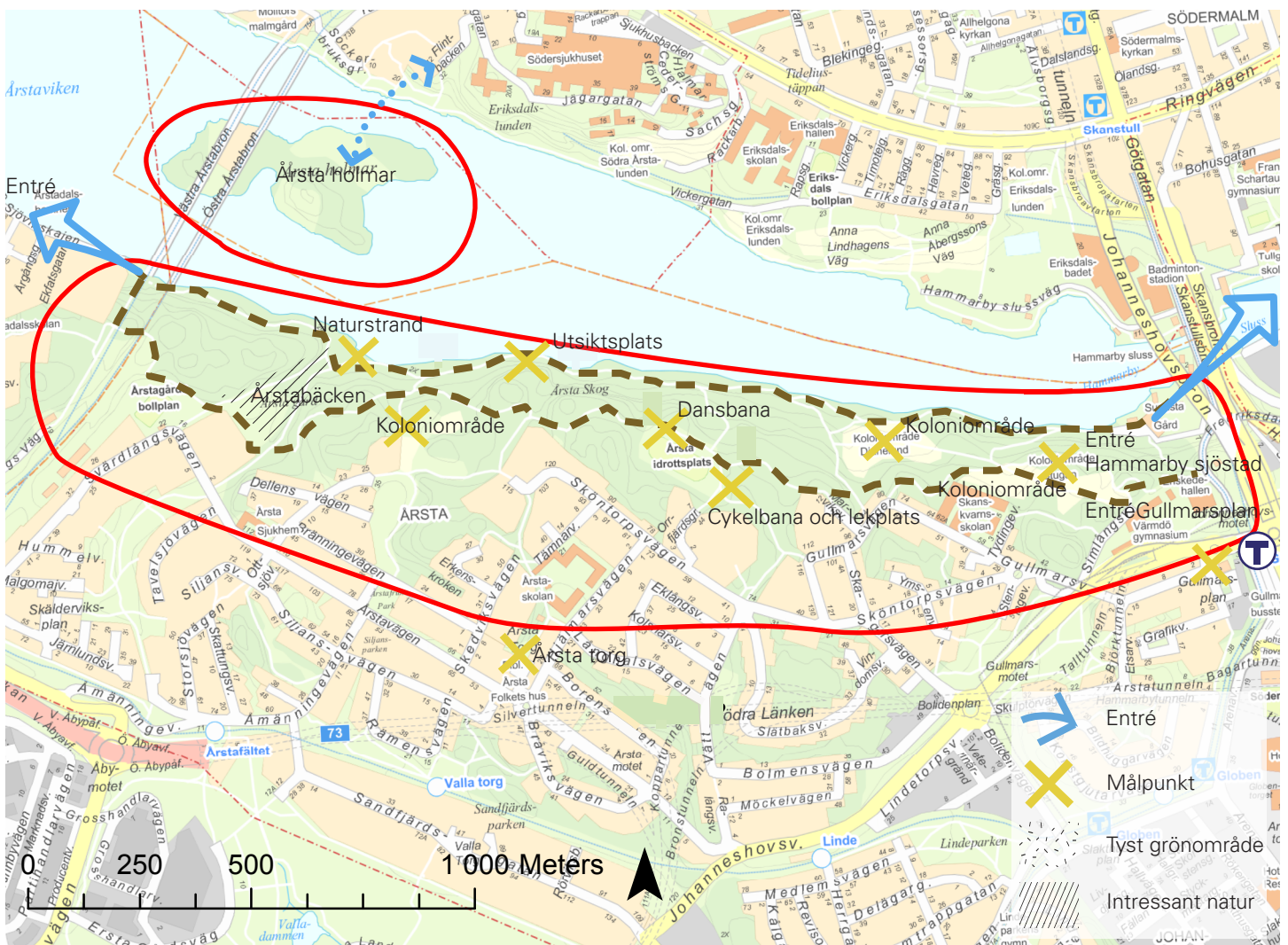
Skötsel med häst i Årstaskogen
Bild Ekologigruppen AB

Behov

- Förutsättningar för att bemöta ett högt besöksstryck
- Bulleråtgärder

Strandpromenaden i Årstaskogen Bild från Stockholmstads hemsida

Hotspots Älvsjö

Profilering

- Våtmark
- Naturlek
- Mötesplats för närboende

Entréer

- Lokalentréer
- Älvsjömässan och pendeltåget
- T-bana Hagsätra

Målpunkter

- "Garage" för naturrumsråttor
- Bad i Långsjöviken
- Bollplanen/evenemangsydan
- Groddammar
- Pulkabacken
- Lekplats
- Utegyms

Älvsjöskogen

Älvsjöskogen ligger inbäddad i tät bebyggelse. Skogen avskärmar snabbt besökaren från den omgivande staden. Området delas i två av järnvägsspåret. Den västra delen karakteriseras huvudsakligen av barrskog och är ett tyst grönområde medan den östra karakteriseras av gammalt kulturlandskap. I den västra delen finns en viktig mötesplats med bollplan och små stugor.

Profilering

- Våtmark, Alkärr och grodor
- Naturlek
- Mötesplats för närboende

Målgrupper

- Närboende, i närområdet planeras en stor förtätning.

Älvsjö gamla bollplan på den västra sidan

Naturvägledning

- Det är viktigt att kanalisera besökare till entréområden med hög grad av service, tillgänglighet och aktiviteter. Entréområdet vid bollplanen på den västra sidan kan utvecklas till en sådan plats. De små husen som ligger vid bollplanen kan utnyttjas på olika sätt av föreningar eller för naturvägledning.
- Naturlek för barn och motion för äldre med pedagogiskt tema
- Utveckla lekmöjligheterna, pulkabacke, lianer, klätterträd, grillplatser, balansgång mm.
- Nya groddammar kan anläggas på den östra sidan. Information sätts upp vid groddammarna på båda sidor.
- Kulturlandskapet och fornlämningarna på den östra sidan kan restaureras och skyltas upp.

Tillgänglighet

- Entréerna till reservatet ska bidra till att fler hittar till Älvsjöskogen. Både T-bana och pendeltågsstation finns nära så förutsättningarna är bra.
- Stigsystem som lyfter fram den mosaikartade terrängen och variationen i naturen förstärks

Spillkråka finns i Älvsjöskogen
Illustration Ekologigruppen AB

- Den största och viktigaste utmaningen på längre sikt är att överbrygga den barriär som järnvägen innebär. Med en passage över/under spåret kan badet vid Långsjöviken blir tillgänglig för fler. Ävsjöskogen kan bli en del i ett grönstråk från Magelungen till Älvsjöviken.
- Tillgänglig lek skapas

Behov

- Samordning av idéella krafter
- Kollektivtrafik
- Överbrygga barriärverkan av spåret som passerar
- Bulleråtgärder

Bäck i den östra delen av Älvsjöskogen

SAMMANFATTANDE ANALYS

Likheter och olikheter

Vid inventering och analys av områdena framkom gemensamma drag och behov.

Alla områden har höga värden vad avser natur och rekreation. Vad avser upplevelsevärden erbjuder alla områden skogskänsla och variationsrikedom. Alla områden erbjuder också många rekreativa värden/funktioner som bollspel, cykling, grön oas, löpträning, naturlek, orientering, picknick/grillning, promenader, pulkaåkning. "Ro" som rekreativt värde erbjuds i alla områden och bullervärdena är generellt låga. Bara Flaten har något sämre bullervärden och räknas inte som ett "tyst grönområde" (Spacescape 2012).

Områdena i rapporten är alla viktiga närnaturområden och ingår i gröonstruktursammanhang. En kvalitet i många områden är att de ingår i ett gång/cykelvägsystem som binder ihop stadsdelar och grönområden.

Naturen har många likheter. Reservaten ligger i ett sprickdalslandskap. Hällmarkstallskog dominerar. Flera områden har betydande andel av ädellövskog. Alla områden ligger vid vatten utom Hansta och Älvsjö. Hansta och Älvsjö har i stället våtmarker.

Resursbehov

Eftersom Stockholms stad värderar sina grönområden högt och det är en politisk ambition att naturreservaten är till för alla, är god tillgänglighet för så många målgrupper som möjligt ett självklart mål. Att röra sig i skog och mark är som tidigare nämnts i rapporten en av de största fritidsaktiviteterna i Sverige och har framhållits som en mycket viktig del i folkhälsoarbetet.

I analysen och i diskussionen med den interna referensgruppen har det framkommit många goda idéer om hur vi skulle kunna utveckla rekreationsvärden och erbjuda en god tillgänglighet till och inom de aktuella områdena, både från andra skyddade områden och från stadsdelsförvaltningarna själva. Däremot visar både analysen och den interna diskussionen att det finns ett behov av resurser inom Stockholms stad för att kunna utveckla våra naturreservat till attraktiva besöksmål. Nedan beskrivs de viktigaste behoven kortfattat:

Resurser för långsiktigt underhåll och drift

Det finns idag redan många anläggningar och anordningar i våra skyddade områden, men flera är i behov av upprustning och löpande underhåll för att fungera. Upprustningen av Flatenbadet och dess anläggningar är ett bra och konkret exempel på hur detta kan ske. Att utgå från redan befintliga anläggningar och kvaliteter är en resurseffektiv åtgärd.

Resurser för utveckling

Som analysen har visat finns det brister i våra områden som försämrar tillgängligheten till eller upplevelsen av våra skyddade områden. Det kan handla om behov av större satsningar som till exempel förbättrad kollektivtrafik eller nya förbindelser under/över större vägar eller järnvägar. För vissa områden handlar det istället om flera mindre åtgärder som skulle kunna lyfta ett område. Likväl krävs det ofta i båda fallen extra resurser. Ett bra exempel på ett nytt verktyg för att öka tillgängligheten till våra naturreservat är Miljöförvaltningens nya mobilapplikation "Upplev Stockholm".

Uppföljning av rekreation

Det finns många olika underlag i staden om sociala värden, men däremot saknas bra verktyg för att följa upp rekreativvärden i våra skyddade områden. Statistik, enkäter och andra undersökningar är en förutsättning för att vi ska kunna satsa på rätt utvecklingsåtgärder för attraktivare naturreservat.

Stadens organisation

I diskussionen med den interna referensgruppen framgick det att stadens organisation kanske är den viktigaste men också den svåraste utmaningen. Det finns inget tydligt eller samlat uppdrag eller resurser för att jobba med utveckling av rekreativvärden i våra naturreservat. Det finns inte heller någon given huvudman (förvaltning) utan ansvaret är splittrat mellan olika förvaltningar. Det finns klara samordningsvinster med en tydligare organisation kring dessa frågor, inte bara internt utan kanske framför allt för de engagerade medborgare, föreningar och entreprenörer som vill satsa och utveckla verksamheter i naturreservaten som till exempel 4H-gård, café, seglarskola, loppis, plantskola med mera.

Våra befintliga och nya naturreservat i Stockholm har höga värden för rekreation och stor utvecklingspotential. Med rätt åtgärder finns det goda möjligheter att de kommer fler Stockholmare till godo!

REFERENSER

Blomqvist L. *Invandrare i tätortsnära natur. Kvalitativa intervjuer angående natursyn och nyttjande samt förslag till åtgärder. D-uppsats. Uppsala: Sveriges Lantbruksuniversitet; 2003.*

Boverket 2007, *Landskapets upplevelsevärden – vilka är det och var finns det? Karlskrona*

Ekologigruppen 2012, *Åkers kanal Visionen om Åkersbergas framtida stadspark, 2012-02-29*

Ekologigruppen AB, *Tillgänglighetsanalys av valda delar av Flatens naturreservat med avseende på områdets användning för människor med funktionshinder.*

Fredman P. m fl 2000: *On the distance to recreational forests in Sweden. Landscape and Urban Planning* 2000:51. Turismforskningsinstitutet ETOUR.

Fredman, P. 2000: *Fakta Skog*. Nr 10:2000. SLU. Jensen, E., L., *Gå ut min själ, forskningsöversikt om hälsoeffekter av utevistelser i närnatur*, Statens folkhälsoinstitut, Östersund R 2008:10, ISSN: 1651-8624, ISBN: 978-91-7257-529-5, Stockholm 2008

Gatu och fastighetskontoret 2004, *Stockholms parkprogram, Handlingsprogrammet för utveckling och skötsel av Stockholms parker och natur*, maj 2007

Lindhagen A, Hörnsten L. Forest recreation in 1977 and 1997 in Sweden: *Changes in public preferences and behaviour*. Forestry 2000;73(2):143–53.).

Länsstyrelsen i Stockholms län Rapport 2004:23. Så använder vi naturreservaten i Stockholms län, resultat från en enkät till 1000 personer i Stockholms län.

Naturvårdsverket 2006, *Regionala och kommunala friluftplaner - inledande metodstudie i Uppsala län*, rapport 5612, december 2006

Naturskyddsföreningen 2010, handledning - *Skydda tätortsnära skogar. Del 1: fakta om tätortsnära skogar*

Rapporter Institutionen för stad och land · nr 5/2009, *Naturvägledning i Sverige - en översikt*, centrum för naturvägledning.

Sandberg, E., Sannebro, M., 2003, *Besökare i naturreservat, metodstudie och resultat av en enkätundersökning i Stockholms län 2002*, Rapport 2003:10 Miljö- och planeringsavdelningen, Länsstyrelsen i Stockholms län, 2003, ISBN: 91-7281-095-5

Skogsvårdsstyrelsen 2004, *Vår tätortsnära natur – en bok om förvaltning och skötsel*, Jönköping

Statens folkhälsoinstitut Rapport 2009, *Grönområden för fler – en vägledning för bedömning av närhet och attraktivitet för bättre hälsa*, 2009:02, Östersund

Statens folkhälsoinstitut Rapport 2008, *Gå ut min själ*, Ebba Lisberg Jensen 2008:10 Östersund

Stadsbyggnadskontoret 2012, *Den gröna promenadstaden, Tematiskt tillägg till översiktsplan, Samrådsversion 2012*, 2010-05924-31

Stockholms stad 2012, *Stockholms miljöprogram 2012 – 2015*

Stockholm vatten, 2006 *Program för Stockholms vattenarbete 2006-2015* Stockholm vatten, Stockholm stad, Antagen i Stockholms kommunfullmäktige den 12 juni 2006.

Beslutsunderlag och skötselplaner

Stadsbyggnadskontoret, 2004 Beslut och skötselplan för Grimsta naturreservat November 2004

Stadsbyggnadskontoret, 2007 Beslut och skötselplan för Flatens naturreservat April 2007

Stadsbyggnadskontoret 2006, Beslut för Sätmaskogens naturreservat, Strategiska avdelningen augusti 2006 Stadsbyggnadskontoret

Stadsbyggnadskontoret, 2008 Stockholms Stadsbyggnadskontor rev 2008 Hansta, SBK 1998:

Stadsbyggnadskontoret, 1999 Beslut för Hansta naturreservat, Stadsbyggnadskontoret December 1999

Stadsbyggnadskontoret 2006, Skötselplan för Sättra naturreservat

Stadsbyggnadskontoret 1999, Skötselplan för Hansta naturreservat

Övergripande skötselplan för Årtaskogen - Årsta holmar naturreservat 2006

Tidsskrifter

Effekt klimatmagasinet nr 3 2010 sid 17

Parkplaner

Exploateringskontoret Parkplan Rinkeby-Kista

Reservatskartor

Hansta, Grimsta, Sättra, Flaten

Kartunderlag

GIS/kartunderlag via wms-länk

-Stockholms stadskarta

-Flygbild 2009

Muntliga källor

Personal på Sequoia & Kings canyon National parks Service 2006

Hansta: Per Collinder, Karin Terä, Emma Sandelin Ekologigruppen AB, Bodil Hammarberg, Trafikkontoret

Grimsta: Johan Allmér Ekologigruppen AB, Carina Herdin-Ringstedt, Hässelby, Vällingby sdf, Helene Pettersson, Miljöförvaltningen

Flaten: Ulrika Hamrén Ekologigruppen AB, Inger Bogne, Skarpnäck sdf, Helene Pettersson, Miljöförvaltningen

Sättra, Grimsta: Emma Sandelin Ekologigruppen AB, Helene Pettersson, Miljöförvaltningen, Rune Ney, Skärholmen sdf

Årsta: Magnus Nilsson Ekologigruppen AB, Karin Mehliis, Trafikkontoret, Helene Pettersson, Miljöförvaltningen

Älvsjö: Rune Berndt Kommunikationsförvaltningen, Fatima Durrani, Älvsjö sdf

Referensgruppen

Anders Salomonsson, Bromma sdf

Carina Herdin-Ringstedt, Hässelby, Vällingby sdf

Inger Bogne, Skarpnäck sdf

Rune Ney, Skärholmen sdf

Fatima Durrani, Älvsjö sdf

Helena Djurstedt, Exploateringskontoret

Helene Pettersson, Miljöförvaltningen

Ulrika Egerö, Stadsbyggnadskontoret

Bodil Hammarberg, Karin Mehli, Katarina Borg, Trafikkontoret

Internet

Naturunderstödd rehabilitering på landsbygd, Region Skåne Vårdgivarwebb, URL: <http://www.skane.se/nur>

Sociotopkartor, Kista, Hässelby-Vällingby, del Vällingby, Enskede-Årsta, Skarpnäck södra, Vantör, Älvsjö, Skärholmen, 11 okt 2012, URL: <http://www.stockholm.se/TrafikStadsplanering/Stadsutveckling/Stadsplanering/Sociotopkarta/Sociotopkartor/> (Hämtad 2012-11-06)

Parkplaner, Hässelby-Vällingby, Enskede, Årsta, Vantör, Skarpnäck, Älvsjö, Skärholmen, URL: <http://www.stockholm.se/KulturFritid/Park-och-natur/Parker/Parkplaner/> (Hämtad 2012-11-06)

Tranevings friluftsida Hanstaleden (5km) 13 Juni 2010, URL: http://www.traneving.se/index.php?tbl_menuID=630 (Hämtad 2012-12-11)

Tranevings friluftsida Grimsta Naturreservat 6 nov 2010, URL: http://www.traneving.se/index.php?tbl_menuID=654&i=Grimsta%20Naturreservat (Hämtad 2012-12-11)

Översiktskarta sid 15. URL: <http://www.stockholm.se/KulturFritid/Park-och-natur/Naturreservat-i-Stockholms-stad/> (Hämtad 2012-12-11)

Bild Årstaskogens strandpromenad, Fakta om Årstaskogen, URL: <http://www.stockholm.se/KulturFritid/Park-och-natur/Naturreservat-i-Stockholms-stad/Naturreservatsbildning/Arstaskogen/Fakta-om-Arstaskogen/>

Appar

Upptäck Stockholm från Stockholms stad 21 nov 2012 version 2.1 1,9 MB utvecklare City of Stockholm URL: <https://itunes.apple.com/se/app/upptack-stockholm/id433409869?mt=8> Hämtad (Hämtad 2012-12-11)

Naturtipset från Upplandsstiftelsen 5 apr 2012 version 1.1.1, 4,0 MB utvecklare Jan Lundquist, URL: <https://itunes.apple.com/se/app/naturtipset/id466316355?mt=8> Upplandsstiftelsen (Hämtad 2012-12-11)

Friluftsappen från Naturkompaniet 13 jul 2011, version 1.0.1, 12,9 MB, URL: (<https://itunes.apple.com/se/app/friluftsappen/id446333686?mt=8>) Hämtad 2012-12-11)